

ПИТАННЯ ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ВАЛІДАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: МЕТОДИ ПІЗНАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

О. ВАЩУК
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Використання термінів «верифікація» та «валідація» у науковій сфері обумовлюється їх специфічним значенням, багатоаспектністю і термінологічним змістом. Вони поширені у багатьох наукових розробках (верифікація лікарських препаратів), практичній діяльності (електронне обслуговування банківських карток, онлайн-сервіси оплати послуг тощо). Використання їх у кримінальному провадженні обумовлено розвитком у криміналістиці вчення про невербальну інформацію, яке застосовує саме ці терміни, з одного боку, для перевірки істинності виявлених обставин або достовірності отриманої інформації, а з другого — для перевірки законності і допустимості з точки зору процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій [1, 45].

Проте в контексті нашого дослідження ми розглядатимемо верифікацію та валідацію не як процес (процедуру, підхід тощо), а як окремі методи перевірки інформації під час кримі-

нального провадження. Увагу слід звернути передусім на їхнє співвідношення, виявити особливості, які дозволяють використовувати їх саме у ролі методів опрацювання інформації в межах кримінального провадження.

Питання верифікації та валідації інформації у кримінальному провадженні актуалізувалися порівняно нещодавно. Зокрема, цьому сприяло набуття чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом (далі — КПК України) у 2012 р.

Проблематикою опрацювання інформації займалися відомі вчені — Ю. Аленін, О. Баєв, Р. Белкін, О. Васильєв, А. Вінберг, В. Громов, А. Дулов, Є. Іщенко, І. Когутич, В. Коновалова, Г. Матусовський, В. Образцов, М. Погорецький, В. Шепітько, В. Тіщенко, М. Яблоков та ін. У контексті нашого дослідження інтерес становлять праці О. Крикунова, Н. Максимішиної, К. Беляєвої, І. Пиріг, але жодна із них комплексно не розкриває специфіки

методів верифікації та валідації інформації у кримінальному провадженні.

Звісно, загальновідомий той факт, що обидві форми розгляду (як досудове розслідування, так і судове провадження) є засобом збору, фіксації та перевірки доказової, орієнтуючої інформації, що має значення для кримінального провадження. Як ми неодноразово зазначали, учасники кримінального провадження обробляють та оцінюють інформацію, яка отримується ними в процесі комунікації (вербальної і невербальної). Тому важливою є оцінка учасниками провадження отриманої інформації, зокрема невербальної. Ця оцінка відбувається за допомогою методів верифікації та валідації.

Метою статті є розкриття сутності і місця верифікації та валідації у судовому провадженні як криміналістичних методів, виокремлення у цих поняттях спільного й відмінного.

«Верифікація» та «валідація» на перший погляд є словами-синонімами, але вони суттєво відрізняються за своїм значенням і колом питань. Продемонструємо це на прикладі проведення процесуальних дій у межах кримінального провадження.

Верифікація — криміналістичний метод у кримінальному провадженні, що дозволяє здійснити індивідуальну інформаційну взаємодію його учасників, в якій реалізується головна мета зі встановлення істини у кримінальному провадженні (відповідності отриманих результатів сутності події, що мала місце) [2], а валідація — криміналістичний метод у кримінальному провадженні щодо підтвердження дотримання процесуальних норм та відповідності криміналістичним правилам і рекомендаціям ходу та результатів кримінального провадження. Таким чином, верифікація на практиці проводиться майже завжди шляхом зіставлення відповідності встановлених (уявних і реальних) обставин ходу та результатів злочинної події, що мала місце. Валідація,

у свою чергу, проводиться шляхом аналізу дотримання вимог процесуального закону, криміналістичних правил і рекомендацій у ході розслідування та отриманого результату.

Відповідно до такого погляду на наведені методи можна виокремити такі їх елементи:

1. Об'єктивний — процесуальні норми, криміналістичні правила та рекомендації, ситуаційна обстановка досудового розслідування й судового провадження, тобто кримінального провадження загалом;

2. Суб'єктивний — діяльність учасників кримінального провадження, що базується на інформаційно-пізнавальних та організаційно-тактичних методах і засобах її реалізації [4, 114–128].

Ефективність застосування зазначених методів залежить від їх належного поєднання. При цьому об'єктивна складова є передумовою правильного вирішення завдань кримінального провадження. Водночас досягнення адекватного результату розслідування залежить, головним чином, від знань та вмінь, практичних навичок слідчого й інших учасників кримінального провадження.

Говорячи про властивості верифікації та валідації у кримінальному провадженні, слід зазначити, що обидва методи мають одні й ті самі властивості, проте вираження їх різняться. Тому пропонуємо розглянути властивості верифікації та валідації на основі їхніх спільних властивостей.

Інформативність: верифікація — перевірка достовірності інформації щодо відповідності дійсності у судовому провадженні, а валідація — перевірка інформації щодо дотримання процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій у судовому провадженні. Тобто верифікація виявляє необхідність валідації, а без валідації, в свою чергу, не можна провести верифікацію.

Об'єктивність: верифікація має місце у ході судового провадження та його

матеріально-фіксованих результатах, а валідація — у ході та результатах судового провадження. З цього випливає, що верифікація та валідація залежно від об'єктності в більшості випадків перетинаються.

Засоби: верифікація відбувається щодо інформації, що є в наявності (обвинувальний акт, клопотання тощо), а валідація — щодо процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій. Тому, як і залежно від інформативності, верифікація залежить від самої інформації, що надходить у ході судового провадження, а валідація має більш сталий характер через нормативну визначеність.

Суб'єкт: верифікацію здійснюють учасники судового провадження (сторони кримінального провадження, потерпілий, його законний представник і представник, цивільний відповідач і його представник та інші особи у випадках, передбачених КПК України). Валідацію інформації проводять також учасники судового провадження, з чого випливає, що за суб'єктністю верифікація та валідація збігаються.

Процесуальна відповідність: верифікація — об'єктивна оцінка відповідності ходу та результатів судового провадження події, що мала місце з врахуванням індивідуальних якостей та властивостей учасника судового провадження, а валідація — об'єктивна оцінка відповідності ходу та отриманих результатів процесуальним нормам із врахуванням індивідуальних якостей та властивостей учасника судового провадження. У цьому випадку верифікація та валідація повністю залежать від одного фактору — індивідуалізованого сприйняття ходу та результатів судового провадження учасниками судового провадження, але верифікація стосується зіставлення інформації щодо події, а валідація — щодо дотримання процесуальних норм (зокрема й під час проведення верифікації).

Криміналістична відповідність: верифікація — об'єктивна оцінка відповідності ходу та результатів судового провадження події, що мала місце із врахуванням індивідуальних якостей та властивостей учасника судового провадження; валідація — об'єктивна оцінка відповідності ходу та отриманих результатів криміналістичним правилам і рекомендаціям із врахуванням індивідуальних якостей та властивостей учасника судового провадження. З цього випливає, що, аналогічно попередній залежності, верифікація та валідація повністю залежать від сприйняття ходу та результатів судового провадження учасниками судового провадження, але верифікація стосується зіставлення інформації щодо події, а валідація — щодо дотримання криміналістичних правил і рекомендацій (зокрема й під час проведення верифікації).

Статистичність: верифікація є статистичним дослідженням (зіставлення, порівняння, аналіз тощо), а валідація також статистично характеризує (зіставлення, порівняння, аналіз тощо), що вказує на рівноцінну роль валідації та верифікації у судовому провадженні.

Динамічність: верифікація — динамічне дослідження (проведення додаткових та повторних процесуальних дій у ході судового провадження тощо); валідація — динамічне дослідження (проведення додаткових і повторних процесуальних дій у ході судового провадження тощо). Отже, як і в попередньому пункті, верифікація та валідація інформації у судовому провадженні являють собою не стабільні явища, а такі, що динамічно змінюються залежно від необхідності проведення певних дій.

Сферність: верифікація здійснюється у судовому провадженні у першій інстанції, судовому провадженні з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, Верховним Судом України, а також за нововиявле-

ними обставинами, особливі порядки кримінального провадження, виконання судових рішень, а валідація — у судовому провадженні у першій інстанції, судовому провадженні з перегляду судових рішень, особливих порядках кримінального провадження, виконання судових рішень. З цього випливає, що залежно від стадії судового провадження верифікація та валідація здійснюються відповідно до КПК України.

Результативність: верифікація визначає достовірність чи недостовірність (істинність-неістинність) інформації щодо відповідності дійсності (події, що мала місце), а валідація — дотримання чи недотримання процесуальних норм, криміналістичних умов та рекомендацій. Тобто верифікація та валідація забезпечують здійснення одне одного, і верифікація, так би мовити, передує валідації в контексті отримання результатів судового провадження.

За допомогою верифікації учасник кримінального провадження перевіряє, чи відповідають встановлені обставини ходу та результатам події, що мала місце. А завдяки валідації може впевнитися, що хід та результати відповідають процесуальним нормам, криміналістичним правилам і рекомендаціям, а завдання кримінального провадження виконані на належному рівні. На практиці суттєві відмінності між верифікацією та валідацією проявляються залежно від учасників кримінального провадження (якісно-кількісні показники).

Наведемо приклад типової верифікації. Завдання: верифікувати хід та результати будь-якої слідчої (розшукової) дії й використати її результати у подальшому у досудовому розслідуванні та у судовому провадженні. Засоби: інформація, що є в наявності (протоколи, акти, відгуки, характеристики, показання, висновки експертизи тощо). Процес: перевірка відповідності отриманої інформації події, що мала місце. Результат верифікації: відповід-

ність (невідповідність) отриманої інформації ходу слідчої (розшукової) дії, фіксації її результатів.

Наведемо приклад типової валідації. Завдання: валідація результатів будь-якої слідчої (розшукової) дії та використання її результатів у подальшому на досудовому розслідуванні та у судовому провадженні. Засоби: процесуальні норми, криміналістичні правила й рекомендації. Процес: перевірка дотримання засобів у ході слідчої (розшукової) дії та при фіксації її результатів. Результат валідації: відповідність (невідповідність) засобам ходу слідчої (розшукової) дії та фіксації її результатів.

Як висновок, верифікація відповідає на загальне запитання: «Чи відповідає процес конкретного кримінального провадження події, що мала місце?», а валідація на запитання: «Чи відповідає досудове розслідування чи судове провадження процесуальним нормам, криміналістичним правилам та рекомендаціям?».

Отже, верифікація — це метод підтвердження того, що хід та результати досудового розслідування й судового провадження відповідають дійсним обставинам події, що мала місце. А валідація — це метод перевірки того, чи правильно та в повному обсязі дотримані процесуальні норми, криміналістичні правила і рекомендації на досудовому розслідуванні та у судовому провадженні. Тому може виникнути ситуація, коли досудове розслідування закінчене, виявлено винну особу, однак притягнути її до відповідальності неможливо в зв'язку з порушенням норм КПК України на досудовому розслідуванні.

Підсумовуючи, варто зазначити про таке. Дослідження співвідношення верифікації та валідації на досудовому розслідуванні та у судовому провадженні надало можливість виокремити спільне та відмінне між цими криміналістичними методами залежно від їх

властивостей. Крім того, окрему увагу приділено їх складовим у кримінальному провадженні. Загалом верифікація та валідація взаємопов'язані у межах кримінального провадження та завжди

мають застосовуватися у нерозривному зв'язку, оскільки верифікація має на меті перевірку фактів, а валідація — перевірку дотримання коректності верифікації зокрема.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Ващук О. П.* Співвідношення верифікації та валідації в кримінальному провадженні / О. П. Ващук // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. — 2016. — № 1. — С. 45–48.
2. *Ващук О. П.* Верифікація при проведенні обшуку / О. П. Ващук // Юридична наука: проблеми та досягнення : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. — Тернопіль, 2013. — С. 37–40.
3. *Ващук О. П.* Прийоми верифікації даних при проведенні слідчих (розшукових) дій / О. П. Ващук // Право і суспільство. — 2013. — Вип. 6. — С. 293–298.
4. *Тіщенко В. В.* Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів / В. В. Тіщенко. — Одеса, 2007. — 260 с.

REFERENCES

1. *Vashchuk O. P.* Spivvidnoshennia veryfikatsii ta validatsii v kryminalnomu provadzhenni [Ratio of verification and validation in criminal proceedings], *Visnyk Vyshchoi kvalifikatsiinoi komisii suddiv Ukrainy*, 2016, no. 1, pp. 45–48.
2. *Vashchuk O. P.* Veryfikatsiia pry provedenni obshuku [Verification during execution a search], *Iurydychna nauka: problemy ta dosiahnennia*, Ternopil, 2013, pp. 37–40.
3. *Vashchuk O. P.* Priiomy veryfikatsii danykh pry provedenni slidchyykh (rozshukovykh) dii [Methods of verification of the investigative (search) execution actions], *Pravo i suspilstvo*, 2013, Issue 6, pp. 293–298.
4. *Tishchenko V. V.* Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv [Theoretical and practical bases of a technique of investigation of crimes], *Odesa*, 2007, 260 p.

Ващук О. Питання верифікації та валідації у кримінальному провадженні: методи пізнання невербальної інформації

Анотація. Розкрито сутність і місце верифікації та валідації у кримінальному провадженні як криміналістичних методів. Зроблено висновок, що верифікація в судовому провадженні забезпечує підтвердження того, що хід та результати судового провадження відповідають дійсним обставинам події, що трапилася, а валідація — перевірку дотримання процесуальних норм, криміналістичних правил і рекомендацій у судовому провадженні.

Ключові слова: верифікація, валідація, кримінальне провадження, досудове розслідування, судове провадження, невербальна інформація, криміналістика.

Ващук О. Вопросы верификации и валидации в уголовном производстве: методы познания невербальной информации

Аннотация. Раскрыта суть и место верификации и валидации в уголовном производстве как криминалистических методов. Сделан вывод, что верификация в судебном производстве обеспечивает подтверждение того, что ход и результаты судебного производства соответствуют действительным обстоятельствам имевшего место события, а валидация — проверку соблюдения процессуальных норм, криминалистических правил и рекомендаций в судебном производстве.

Ключевые слова: верификация, валидация, уголовное производство, досудебное расследование, судебное производство, невербальная информация, криминалистика.

Vashchuk O. Issues of Verification and Validation in Criminal Proceedings: Methods of Knowledge of Nonverbal Information

Annotation. The essence and the place of the verification and validation in criminal proceedings as criminalistics methods are revealed. It is concluded that the verification in trial proceedings provides a confirmation that progress and results of trial proceedings correspond to actual circumstances of the events, and the validation provides verification of compliance with procedural rules, criminalistics rules and recommendations in trial proceedings.

Key words: verification, validation, criminal proceeding, preliminary investigation proceeding, trial proceeding, nonverbal information, criminalistics.